

kidobják a tanteremből, a szigor egyértelműen csődöt mond, és oda a tanári tekintély. Még rosszabb, ha a gyöngé idegzetű tanerő maga hagyja el a helyszínt, esetleg az igazgatóval fenyegetőzik, és hangosan becsapja maga után az ajtót. Hadd menjen, mondja Pankotai Lili, és megvonja a vállát. Teheti, mert nem fél, pimaszul fiatal és tehetséges.

Sokan a szemére vetik, hogy slam poetry költőként trágár szavakat használ. Való igaz: iPhone-járól felolvasott szövegeiben Babits és József Attila-idézetek között fel-felhangzik a leggyakoribb magyar kötőszó, és ellenzéki indulatának is szalonképtelen verssorban ad hangot: „Csessze meg a kurva korrupt kordonkormány”, nem is beszélve még cifrább szónoki fordulatairól. Mindez nyilván kevésbé fér össze alma matere, a Ciszterci Rend pécsi gimnáziumának ízlésvilágával, de hát Petőfi óta tudjuk, hogy a költészet megfelelő szöveggörnyezetben a „kurvanyád” szitokszót is beemelheti a nyelvbe, valamint, hogy az ifjúsági narratíva nem csak szép szavakból áll. És jóllehet nem vagyok a csúnya beszéd híve, és erősen remélem, hogy Pankotai Lili kifejezésmódja még csiszolódni fog, fontosabb számomra, hogy amit gondol, érez és kimond, igaz legyen és igaz maradjon.

Hargitai Miklós

Koppenhágai fehér éjszakák

177

Azt mondják Budapesten, hogy a lomtanítási rendszer átalakításánál a koppenhágai példa lesz az irányadó. Ha így lesz, akkor jófelé keresgélnek – de milyen is az a bizonyos koppenhágai szisztéma?

Magában a dán fővárosban már régóta nincs az a fajta klasszikus lomtanítás, amelynek az a lényege, hogy „rakd ki az utcára, mi meg elvisszük”. Ehelyett VIP gyűjtőszigetek vannak: fedett, kivilágított, zárt zónák; a társasházak övezetekben úgyszólván mindegyik tömbhöz tartozik egy. A miénk ugyanaz a kulcs nyitja, mint a kertkaput meg a garázst (ez is dániai sajátosság: a kert az egyik oldalról nyitott, az jön be, aki akar, de a másik oldalon van keresés, zárható kertkapuval). A tető zöld – ez nem a színére értendő, hanem az élő növényborításra. A lámpa odabenn automatikusan felkapcsolódik, ha belépünk. A belső térben gyűjtőkonténerek: vegyes hulladék, papír, karton, műanyag, fém, üveg, elem, miegyéb. Természetesen a háztartási veszélyes hulladékot (gyógyszert, vegyszert, elektronikai hulladékot, sütőolajat) is otthagyhatsz megfelelő csomagolásban. Senki nem fog rád ripakodni, hogy ezt mégis hogyan képzeled. Felelős állampolgár vagy – épp azért viszed oda, hogy biztos kezekbe kerüljön. Bejönni csak az tud, akinek kulcsa van, és hetente minimum egyszer biztosan érte jön a köztisztasági cég autója. Hozhatsz ágyat, szekrényt, zongorát is. Ha nem fér be, akkor nekitámasztod az építmény oldalának, és felhívod a kifüggesztett

telefonszámot – kijönnek, elviszik. De nemcsak hozni, hanem vinni is lehet: minden hulladékudvarnak van egy közmegegyezéssel kijelölt sarka, ahol a még használható tárgyakat, ruhákat stb. szokás lepakolni, hogy vigye, aki akarja. Működő tévét, számítógépet, kávéfőzőt, porszívót, mikró, bármit. És léteznek olyan hulladékudvarok is, ahol kifejezetten az újrahaszárlat a cél: beviszed, felrakod a megfelelő polcra, és valaki más, akinek pont erre van szüksége, hazaviszi. Adott esetben előtte meg is javítják. A fő, hogy minél tovább használatban legyen, és minél kevesebb hulladék képződjön.

Már-már tökéletes. Semmi nem megy veszendőbe: a kevésbé tehetősek onnan öltözködnek, lakberendeznek, onnan frissítik az otthoni technikát, és a tehetősebbeknek is jó érzés, hogy nem a kukába hajigálják, amiről azt sejtik, hogy másnak még jó lehet.

Vannak egyébként teljesen nyitott udvarok a közelünkben is. Nincs ór, nincs nyitvatartási idő, nincs tiltólista. Tudják, hogy senki nem fog odavinni kibelezett autóröncsot, bombát, sugárzó anyagot. A dánokat kisiskolás koruktól tanítják a hulladékkezelésre – mire valaki odáig jut, hogy önálló háztartása lesz, már a vérébe ivódik, hogy melyik hulladéktípussal hogyan kell elbánni. A kulcsszó a felelősség: megbíznak benned, hogy felelősen fogsz eljárni, és ezer emberből 999 felelősen is jár el, a maradék egyre rászólnak a többiek. Az a tapasztalatunk, hogy mindez utólag is megtanulható: a környékünkön sok a bevándorló, mindenféle országból és kultúrkörből – simán megy nekik is a szelektálás meg a disztíngválás.

178

Ha szükséged van valamire – szegélylécre a parkettához, maradék festékre, új csaptelepre a régi csöpögős helyett, felmosórongyra, kutyajátékra –, alapértelmezésben először a hulladékudvarba mész: előbb a sajátodba, aztán a környéken lévő többibe. Néhány napon belül szinte bizonyosan megtalálász mindent. Saját tapasztalat: a minapi lakásfelújításhoz találtunk háztartási alkoholt (amivel a régi lazúrt feloldottuk), ecsetet, smirglit, glettet, spaklit, függönykarnist, (bontatlan) összecsucskható IKEA vászondobozokat, csavart, tiplit, szivacsot, gumikesztyűt, hosszabbítót, fúrószárat, képkeretet, rajzszöveget. Kidobhatták volna mindet, de inkább csak kitették, nekünk meg mind jól jött, a dániai árak mellett különösen.

Az ember nekiindul, a szegénylősebbje inkább este, pedig mehetnének nappal is, Dániában nem szegény az SK hulladékhasznosítás. Aki a hulladékudvarban bogarászik, az az ő szemükben nem guberál, hanem „kell neki valami”. A hulladékudvar rendszerint sokkal közelebb van, mint a barkácsbolt. Természetesen Koppenhágában is vannak guberálók (magyarok, bosnyákok, románok, ritkábban ukránok), de a dán ember is simán belenéz a kitett dobozokba, legfeljebb megvárja, amíg egyedül marad odabenn. Egy szóval elindulunk, biciklivel, mert Koppenhágában az elindulás alapértelmezésben azt jelenti, hogy felszállunk a biciklire. Még nincs elég sötét, ezért előbb lemegyünk a kikötőbe. A parton tölgyfák, lámpasor, a lámpák körül szarvasbogararak röpködnek. Vidám énekszó, és fiatalok mindenfelé. A dánok június legvégén, az érettségi után ballagnak el a középiskolából, utána egy hétvégét még együtt töltenek, mondjuk úgy, hogy vidáman. Kötelező kellék a matrózsapka, avagy studenterhue – amely nélkül vagy 150 éve nincs dáni-

ai ballagás – meg egyre inkább a zenét szolgáltató bulikamion, más néven studenterkørsel is, ami a szénásszekértől a limuzinon meg a nagyobb furgonon át a kukásautóig bármi lehet, a lényeg, hogy sokan fölférjenek rá, és legyenek jó erős hangszórói. A studenterhue-t egész nyáron hordják (büszkén, mivel a sikeresen letett érettségi vizsga jele), és nemhogy a formájának, de még a színének is üzenete van. A vörös a gimnáziumra, a kék a műszaki technikumra, a fekete a kereskedelmi/gazdasági iskolára, a fehér a szakérettségire, a zöld olykor a katonai képzésre utal. A studenterkørsel meg részben a kreativitásra, részben az anyagiakra – meg lehet oldani olcsón, de ki lehet bérelni akár egy luxusbuszt is. A mókás fiatalokkal telepakolt zenélő járgányok fel-alá járkálnak a koppenhágai éjszakában: az a cél, hogy minél többen lássák/hallják, mennyire jó a rajta utazóknak.

Ezzel el is telik az idő a körülbelüli besötétedésig – Koppenhágában június végén soha nincs teljesen sötét, ezek azok a bizonyos fehér éjszakák. Bringá-zunk egyik depótól a másikig, és gyűlik az iparosmunka kellékanyaga: egy doboz ebből, egy flakon abból. A festékkínálat egyenesen parádés, ami abból a szempontból nagy előny, hogy a festékfélék valószínűleg valamilyen környezetvédelmi különadó miatt irracionálisan drágák. Mondjuk a melléjük járó szolgáltatás sem ugyanaz, mint itthon. A festékboltban a szakember megkérdezi, hogy mire kell a lazúr – régi, lazúros padló kezelésére: tehát beltéri, vízbázisú, nem oldószeres, gyorsan és keményre száradó, nem viaszos, nem kell, hogy időjárás- és UV-álló legyen –, kikeveri a kért árnyalatot, ad belőle egy kis edényben próbának, a pattintós tetőn lévő kódot elég beolvasni telefonon vagy elküldeni mailben, és mire visszamegyünk, már készen vár a szükséges mennyiség. Igaz, az a flakon, ami idehaza kényelmesen kijönne ötezer forintból, ott átszámítva legalább a duplája, vagy inkább a háromszorosa, de nagyjából így aránylanak egymáshoz a fizetések is, vagyis kibírják.

Dolgozni – mármint a házon – éjjel nem szokás, elvégre lehetséges, hogy valaki aludni akar: elképzelhető, de erős fantázia kell hozzá. Miért akar-nánk átaludni a fehér éjszakákat? Alvásra ott lesz majd az egész tél, amikor csak mutatóba jön fel a nap. Most nyár van, előkerülnek a színes fényfüzérék, a lampionok, a kerti székek. Amerre elkerekezünk, mindenhol emberek üldögélnek a kertekben, sül a hús, cseng a pohár és a nevetés (diszkréten, mert a dán ember többnyire mulatni is úgy szeret, hogy mások ne hallják – a studenterkørsel ebből a szempontból a szabályt erősítő kivétel, mert azt hallani kell, még a következő utcában is). Az éjszakát úgy kell elképzelni, hogy éjfélre nagyjából besötétedik, de az ég alja nyugaton még világos. Aztán ez a kékes-lilás-rózsaszínes világító sáv szép lassan átvonul előbb északra, majd keletre, és hajnali három óra körül napfelkelte lesz belőle – világosban meg kinek van kedve aludni menni? És pont így vannak vele a madarak is: éjfélkor még lelkesen énekelnek a rigók, meg egykor is, kettőkor is, háromkor is. Talán tudják, hogy a sötétre hiába várnak, talán nem, mindenesetre nem aggasztja őket. Az ornitológia mai állása szerint amit mi romantikus madár-csicsergésnek hallunk, az valójában válogatott szitkok sorozata („kopj le a csajomról/a fészkelőterületemről”, csak sokkal durvábban), kész szerencse,

hogy nem értünk madáruul. Alighanem ennek is köszönhető, hogy a madárdaltól hangos dán éjszaka varázslatos, és legfeljebb hajnal felé érez egy kis álmodást az ember, ami könnyen kezelhető azzal a pár óra szunyókálással, amihez reggel 9 körül már úgyszólván túl meleg lenne. Melózni viszont akkor már lehet, egészen estig – addigra meg rendszerint kifogyunk az anyagból, és indulhat a következő beszerzőkörút.

A dán rendszer tehát jó, meg praktikus, könnyen elsajátítható, legalább is akkor, ha tartósan ott vagyunk abban közegben. De hogy átültethető-e Budapestre, az azért sok mindentől függ: az oktatástól, az emberi tényezőtől, az időtől (Koppenhágában sem volt mindig így). Mindegy, mi drukkolunk: a legőszintebben kívánjuk, hogy sikerüljön.

Kiss Judit Ágnes

Gendertánc

180

Azon boldog emberek közé tartozom, akik a gender kifejezéssel nem politikai kontextusban találkoztak először. Egyetemista koromban némi folklorisztikát hallgatva találkoztam egy tanulmányban a gender role kifejezéssel, ami nem jelentett semmi mást, mint némi szerepet: azaz hogy milyen viselkedést és tevékenységet vár el az adott kultúra a férfiktól és milyet a nőktől.

Mára szitokszóvá lett bizonyos körökben, eredeti jelentését elfeledték, genderfluid szakállas nőket és nagy mellű férfiakat képzel hozzá, aki undorral kiejti. Közben nem beszélünk arról, hogy milyen elvárások alapján élünk férfiként és nőként. És amíg maga a szó is hadszíntérré válik, nem beszélünk arról sem, hogy jók-e nekünk ezek az elvárások.

Néhány napja néztük meg *A számolás joga (Hidden figures)* című életrajzi filmet a családommal. A lányomra olyan hatással volt, hogy utána nőjogi és szegregációellenes tüntetésekkel álmódott. Nekem is elszorult a torkom, ahogy néztem. Hogy ez volt a valóság: megalázó szabályok, amelyeket az elnyomottak is elfogadtak. Külön helyek a buszon a feketéknek. Külön kávéskanna, amihez a fehérek hozzá sem érnek. Külön részleg a könyvtárban. És külön mosdók. A kora hatvanas évek Amerikájának általános nőelnyomásában a fekete bőrű nők még kiszolgáltatottabbak voltak. (Ahogy a mi mostani társadalmunkban a roma lányok és asszonyok.) Nők, akik elfogadják, hogy magassarkúban kell tipegniük, szolid gyöngysort viselniük, fillérekkért dolgoznak, és férfiak, akiknek fogalmuk sincs arról, hogy a nőknek milyen hátrányokat leküzdvé kell ugyanazt teljesíteniük, amit nekik. (Igen, eltáncolni ugyanazt, csak túsarkúban, hátrafelé.)

Még mindig nincs tudatában a heteroszexuális fehér férfi, hogy miféle előjogok járnak neki. (Az Egyesült Államok jelenlegi vezetése mindent meg is tesz, hogy ezek miatt az előjogok miatt senki ne is érezze kellemetlenül ma-